

обумовлена потребами суспільства в ділових людях, які завдяки власній енергії, вмінню ризикувати, чіткій орієнтації на досягнення певного комерційного зиску сприяли б нарощуванню економічного потенціалу України та зростанню добробуту людей.

Список використаних джерел

1. Виготський Л.С. Проблемы развития психики / Л.С. Выготский. – Собрание сочинений. – М.: Педагогика, 1983. – Том 3. – 368 с.
2. Леонтьев А.А. Деятельность. Сознание. Личность / А.А. Леонтьев. – [изд. 2-е]. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
3. Побірченко Н.А. Формування особистісної готовності учнів загальноосвітньої школи до підприємницької діяльності / Н.А.Побірченко. – К.: Знання, 1999. – 285 с.
4. Кульбіда Н.М. Підприємництво та соціальна роль підприємця: психологічна ретроспектива / Н.М. Кульбіда // Психологія: Зб. наук. праць НПУ імені М.П. Драгоманова. Випуск 17. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2002. – С. 258-262.
5. Добренко І.А. Розвиток здатності молоді до підприємництва: теоретичний аспект / І.А. Добренко // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал, 2003. – Випуск 3-4. – С. 58-64.
6. Герасіна С.В. Розвиток психологічної готовності до трудової діяльності в учнів професійно-технічних навчальних закладів / С.В.Герасіна // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Наук.-метод. журнал. – 2005. – Вип. 3-4. – С.48-54.
7. Пачковський Ю.Ф. Психологія підприємництва / Ю.Ф.Пачковський: [навч. посібник]. – Київ: Каравела, 2006. – 408 с.

In (article) are certain theoretical approaches to a problem of development of personal readiness for enterprise activity of student's youth; it is proved psychological maintenances (contents) of concepts "personal readiness for business", "subjectivity persons of the future businessman"; structural components and criteria of diagnosing of personal subjectivity of the potential businessman are certain; it is developed psycho diagnostics toolkit of research of a real level of development of personal readiness for enterprise activity of student's youth.

Key words: psychological readiness for entrepreneurship, entrepreneurial, entrepreneur subjectivity, the structure ready for business.

Отримано: 20.03.2010

Роль жінки в суспільстві: філософський, психологічний та ретроспективний аналіз

У статті подано аналіз гендерної проблематики у філософсько-історичному контексті. Здійснено науково-теоретичний аналіз проблеми визначення ролі та місця жінки в суспільному житті. Визначено психологічні особливості соціальної ролі жінки в різні історичні періоди розвитку суспільства.

Ключові слова: самореалізація, стать, соціальна роль, фемінізм.

В статье анализируется гендерная проблематика в философско-историческом контексте. Осуществлен научно-теоретический анализ проблемы определения роли и места женщины в общественной жизни. Определены психологические особенности социальной роли женщины в разные исторические периоды развития общества.

Ключевые слова: самореализация, пол, социальная роль, феминизм.

За останні десятиліття відбулись значні економічні, політичні та соціальні зміни, що продовжують загострювати конфлікт між традиційно чоловічими та жіночими соціальними ролями. На сьогоднішній день жінки все активніше беруть участь у суспільному житті та намагаються реалізувати себе, не тільки, як мати або дружина, а й як активний член суспільства та кваліфікований професіонал. Аналіз змін ролей жінки під час переходу суспільства на вищі щаблі його розвитку дає нам змогу виділити певні механізми становлення жіночого лідерства та оцінити ставлення до нього суспільства.

Метою нашої статті є аналіз ставлення суспільства до "жіночого питання" на протязі різних історичних періодів, а саме – до можливості жінок займати лідерські позиції та займатися своєю самореалізацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема жінок та жіночої реалізації вивчається феміністично орієнтованими вченими, філософами та діячами культури, такими, як С. де Бовуар, Р.Брай-дотті, К.Гілліган, С.Ларсен, Е.Фергюсон, Х.Хейн. За останні десятиліття ця проблема розглядається в роботах таких вчених, як І.Жерьобкіна, Т.Кліменкова, Г.Сілласте, Н.Федосєєва, Н.Юліна. Психологічні аспекти статі висвітлюють у своїх роботах А.Адлер, І.Маккобі, К.Жаклін, Т.Виноградова, В.Семенова.

Якщо аналізувати гендерну проблематику античного періоду, то в першу чергу необхідно почати з представників афінської школи Платона та Арістотеля, які скоріше були прибічниками патріархальної філософської традиції.

Платон Афінський в своїх працях притримується принципів патріархальних традицій, це безпосередньо можна побачити в його відомій праці “Бенкет”. У притчі про двох Еротів – “небесного” й “вульгарного” – Платон кваліфікує “вищий” тип чуттєвості як “духовний”, або “небесний”, чоловічий ерос, сферою прояву якого є філософія. Якщо ж чуттєвість не підпорядковується розуму й у ній домінують випадкові егоїстичні потяги, то вона, за Платоном, представляє низький вид чуттєвості – “вульгарний”, жіночий ерос, сферою прояву якого є повсякденна реальність і побут. [11, с. 106]. Платон яскраво демонструє нам приклад мезогінії в своїй праці “Держава”, де представлена його знаменита ідея про необхідність введення в “справедливій державі” інституту спільності дружин, за допомогою якого Платон вважає за можливе нейтралізувати жіноче як сферу частки приватного, якій він приписує найбільш руйнівний вплив на державу [10, с. 254].

Але разом з тим Платона називають першим античним “феміністом”. Причиною цього є те, що в своїй праці він ввів поняття андрогенів і висловив думку про доповненість статей, аналізував сімейно-шлюбні відносини та підійшов до ідеї рівноправності статей [2, с. 11].

В своїй праці “Держава” Платон зазначає, що в ідеальній державі жінки можуть виконувати суто чоловічі обов’язки: “нічого нам боятися гостряків, скільки б і яким би чином не висміювали вони такі зміни – гімнасії для жінок, мусичне мистецтво і (не в останню чергу) вміння володіти зброєю і їзду верхи” [10, с. 226]. Тому ствлення до жінки у Платона було неоднозначним: з одного боку, негативним, оскільки він вважав її найнижчим створінням, любов чоловіка та жінки – необхідною і також низькою, порівнюючи з любов’ю-дружбою до чоловіка, і нарешті, стверджував, що, якщо чоловік був боягузом і нечесною людиною, після смерті його душа переходить у жінку. З іншого боку, це ставлення було позитивним: в ідеальній державі, яку він описав, жінка могла брати участь у всіх справах на рівні з чоловіком [2, с. 11].

Інший представник афінської філософської школи – Арістотель притримував думки, що основне призначення жінки полягає в тому, щоб служити чоловіку, приносячи різну користь родині й державі. Він вважав жінок нижчими створіннями, жінки, на його думку, схожі на імпотентних чоловіків, тому що в них відсутній принцип “душі”,

який є тотожний раціональності. Арістотель порівнює відносини чоловіка й жінки з відносинами раба й пана, в яких сутність раба повністю вичерпується його обов’язком служити своєму панові. На його думку, одні істоти створені для того, щоб володарювати, а інші, щоб підкорятися. І цей принцип є не тільки необхідним, а й корисним [1, с. 382]. Драматизм положення раба проявляється не тільки в тому, що він залежить від пана, але насамперед у тому, що він взагалі не існує як індивід поза своїм відношенням до пана, й тому всі характеристики його суб’єктивності (його думки, почуття, бажання) носять рабський, нелюдський характер. Однак парадоксальним образом становище жінок в Арістотеля є ще більш залежним, ніж положення раба, тому що ґрунтується не на соціальній, а на природній нерівності й тому в принципі не може бути змінене на користь жінок, на відміну від положення раба, в якого є шанс одержати волю [1, с. 383].

На думку Арістотеля, в жінок не може бути ніяких цілей та можливостей реалізувати себе ні в чому, крім служіння чоловіку. Все що необхідно робити жінці, це вести домашнє господарство. Він вважав, що чоловік та жінка – не рівні створіння. Жінка дає дитині тіло, чоловік – душу, душа краще та божественніше за тіло. Чоловік – норма, жінка – відхилення від неї. Чоловік вище, жінка нижче по своїй природі. Чоловік володарює, жінка підкоряється.

У добу середньовіччя патріархальна філософська традиція підсилюється в порівнянні з античністю, з одного боку, проявляється більша увага до індивідуального психологічного досвіду суб’єкта, що розуміється як більш емоційно чутливий і рефлексивний, з іншого боку, чуттєвість визначається як позитивна тільки у формі релігійного почуття, що повністю очищено від мирських, повсякденних потягів і підпорядковується інтересам вищого, божественного розуму. Нерелігійна чуттєвість засуджується в християнській філософії як гріховна. Основним критерієм, за яким засуджується чуттєвість, є її зв’язок із задоволенням, що у християнській культурі асоціюється з жіночим й є символом первородного гріха. Так, Філон Олександрійський поєднує в своїх працях як біблейські ідеї, так і ідеї грецької філософії: чоловіче, на його думку, є свідомим, божественним та раціональним, а жіноче навпаки, втілює в собі образ брудного тілесного світу. Все жіноче, на його думку, характеризується як протилежність трансцендентальній сфері розуму [3, с. 13].

Представник доби Відродження Томас Мор у своїй “Золотій книзі” описав ідеальну державу, в якій заняття чоловіків та жінок не відрізняються: це наука, мистецтво, суспільна та релігійна діяльність, служба в армії (але лише разом з чоловіками). На

найвищих посадах можуть знаходитися чоловіки та жінки. Шлюб заснований не на коханні, а на схожості характерів, шлюбні пари підбирають батьки.

Доба Просвітництва відкриває перед нами ще більші можливості, вперше в інтелектуальній історії людства у філософії Просвітництва розглядаються питання про можливості розвитку жіночих інтелектуальних здібностей і про жіночу освіту. І хоча більшість філософів-чоловіків у цілому негативно оцінюють перспективи освіти для жінок, в епоху Просвітництва вперше в історії філософії й суспільної думки з'являються теорії, в яких формулюються ідеї жіночої емансипації й здійснюється критика патріархальної ідеології.

У теорії гендерно диференційованого виховання Жана-Жака Руссо, яка розвинута у його працях, яскраво виражена просвітительська ідея про те, що жіноче начало володіє рядом позитивних якостей, що відсутні в чоловіків і які роблять важливий позитивний вплив на процес формування чоловічого суб'єкта. Руссо вважав, що позитивна роль жіночого ґрунтується на тому, що жінки, маючи іншу почуттєву природу, ніж чоловіки, наділені здатністю подобатися чоловікам, викликаючи в них при цьому крапці людські почуття – любов, жаль, турботу й, таким чином, можуть позитивно впливати на чоловіків: облагороджувати й пом'якшувати їхні вдачі, розвивати чуттєвість і формувати в них більш вишуканий естетичний смак. Але суттєву різницю між чоловіком і жінкою він вбачав, в тому, що жіноча суттєвість більше, ніж чоловіча, визначається сексуальністю. “У житті чоловіка й жінки стать як така грає далеко не однакову роль, – писав Руссо. – Самець є самцем лише в якісь хвилини, самка залишається самкою все життя, у всякому разі всі роки своєї молодості...” [12, с. 550]. Але разом з цим Руссо вважав жінок та чоловіків схожими між собою як біологічні створіння, натомість досить різними як соціальні створіння. Він вбачав у жінках не абияку силу, але, на його думку, користуватися своєю силою жінка повинна суто по-жіночому: “Якщо жінка створена для того, щоб подобатися і перебувати в підпорядкуванні, вона повинна намагатися бути приємною чоловіку, а не кидати виклик. Її могутність – в її чарівності; своїми чарами вона примушує чоловіка відчутти притаманну йому силу і вдатися до неї” [12, с. 547]. Незважаючи на патріархальну ідею “природного виховання”, Руссо вважав, що жінка наділена проникливим розумом, та має неабиякі здібності для того, щоб отримати освіту.

Імануїл Кант, у свою чергу, притримувався ідеї, що розум є основою людської суб'єктивності, і тому відмінність між чоловіком і жінкою полягає в тому, як вони використовують свій розум. На його

думку, чоловіків та жінок також можна розрізняти за характером участі у політичному житті та за характеристиками особистості та поведінки. Гендерні стереотипи, які висловив Кант, є досить актуальними і на сьогоднішній день. Сьогодні розповсюджена думка про те, що їх властивості пов'язані з біологічним і культурним призначенням. Основним парадоксом доби Просвітництва для Канта є те, що люди, маючи свій власний розум, не зважуються покласти на його чинність і тому постійно прагнуть скористатися чужим розумом, обпертися на авторитети, що, на його думку, особливо характерно для жінок [6, с. 27]. Кант вважає Просвітництво ніби виходом людини з неповноліття, що, в свою чергу, є невмінням користуватися своїм власним розумом. На його думку, саме лінь та боязкість є причинами того, що більша частина людей, залишаються все життя неповнолітніми, хоча мають всі шанси від цього звільнитися: “... значна частина людей (і серед них вся прекрасна стать) вважає не тільки важким, але й досить небезпечним перехід до повноліття” [6, с. 27].

Англійська письменниця Мері Уоллстоункрафт авторка праці “У захист прав жінок” однією з перших в історії філософії сформулювала ідеї, щодо захисту жіночих прав та жіночої емансипації. В своїй праці вона описала стан рабської покірності, на який через соціальні забобони і систему виховання були приречені жінки, та проаналізувала “гідності жіночого характеру”, підкресливши, що вони є результатом чоловічого погляду на жінок. Мері Уоллстоункрафт вважала, що природні нахили та особливості жінок і чоловіків є результатом виховання. Також письменниця досить негативно ставилася до інституту шлюбу із його підходом, що принижує місце і позицію жінки, а також критикувала законодавство, яке закріплює підкорене становище жінок [2, с. 13].

Філософія романтизму відкриває нам новий погляд на жіночу сутність та гендерну проблематику. Тому у філософії романтизму конструкція жіночого визнається провідною метафізичною конструкцією й установлюється характерний культ жіночого. Представники доби романтизму вважають наслідком повної віддачі жінки своєму почуттю те, що її чуттєвість втрачає все повсякденне, повсякденне й стає тотожним змісту релігії й філософії, що, за словами Фрідріха Шлегеля, є “найближчою й необхідною потребою для жінок” [15, с. 347]. Тому романтики вперше в історії філософії виступили проти концепції “природного призначення жінки”. За словами Шлегеля, “якби я говорив про призначення жінки, його я вважаю прямо протилежним домашньому життю” [15, с. 338]. Також він вважав, що жінки, які знаходяться в шлюбі, занурені в піклування

про свою родину та щоденно займаються домашніми справами, вже не пам'ятають про своє божественне походження. І навіть ті жінки, які мають внутрішні дані та зовнішні засоби, дуже часто вже не усвідомлюють його [15, с.338].

Що стосується творчої самореалізації жінок у філософії романтизму, то ми бачимо, що, з одного боку, визнавався та підкреслювався жіночий вплив в процесі творчості, жінок активно залучали до творчих заходів. Але разом з цим романтики не приймали жінок всерйоз як авторів. У результаті жінки, що входили в літературно-філософські гуртки романтиків, виступали в основному в ролі читців, перекладачок або слухачок, не залишивши значних літературних творів.

Артур Шопенгауер, в свою чергу, зауважував про наявність різниці в психічних процесах чоловіків та жінок. Ця різниця полягає в тому, що конкретність є характерною рисою жінок, і навпаки неконкретність притаманна більшою мірою чоловікам. В своїх роздумах про статеву честь він зауважує, що статеву честь ділиться на чоловічу та жіночу, жіноча, на його думку, є більш важливою, оскільки в житті жінки статеві стосунки відіграють головну роль. На його думку, жіноча стать вимагає від чоловічої майже всього, а чоловіки вимагають від жінок лише одного. Тому жінки ніби об'єднуються в єдине ціле проти чоловічої статі, щоб перемогти її, а саме домогтися своєї мети: примусити чоловіка до шлюбу і тим самим огородити інтереси всіх жінок у суспільстві. А тому жінки і повинні відмовляти в будь-яких дошлюбних зв'язках [16, с. 77].

Він вважав, що жіночу стать могла назвати прекрасною лише людина, чий здоровий глузд був затуманений статевим збудженням. Він вважає жіночу стать не тільки не прекрасною, а й повністю неестетичною. Жінки, на його думку, повністю позбавлені схильності до музики, до поезії, до освітніх мистецтв, і якщо вже вони передаються їм, тоді вони носяться з ними, а це, на його думку, є звичайне мавпування, яке пояснюється бажанням подобатись. На всі речі в цьому світі жінки дивляться, як на засіб отримання чоловіка, і тому в них відсутній інтерес до інших речей, натомість чоловік намагається володарювати над всіма речами, а як засіб використовує подолання та засвоєння їх. Тож ми бачимо, що Артур Шопенгауер належав до тих філософів, які атакували рух за емансипацію жінок.

Аналізуючи праці видатного філософа Фрідріха Ніцше ми доходимо висновку, що він залишається прибічником патріархальної традиції в філософії. Ніцше зауважує, що жінка характеризує собою маскування, удавання та подвійність: “Нарешті, жінки: нехай

поміркують про всю історію жінок – чи не повинні вони, перш за все і поверх всього, бути актрисами? <...> вони “віддаються ролі” навіть тоді, коли вони віддаються...” [7, с. 562]. В своїй праці “Так казав Заратустра” Ніцше зазначає, що щастя чоловіка полягає в його особистих бажаннях, а щастя жінки в бажаннях чоловіка. Тому лише тоді жінці здається, що світ є досконалим, коли вона кохає і підкоряється своєму коханню [8, с. 64]. Також в своїх роздумах про жінок Ніцше зауважує: “Ти йдеш до жінок? Не забудь батіг!” [8, с. 65].

Досить яскравою подією стало написання на початку ХХ століття книги Отто Вейнінгера “Стать і характер”, в якій він доводить, що жінка бездушна, позбавлена свого “я”, індивідуальності, свободи характеру і волі, тому жіночу та чоловічу психологію необхідно вивчати окремо [4, с. 218]. На його думку, геніальність є недосяжною для жінки, вона позбавлена оригінальності свідомості [4, с. 118]. Жінка має можливість розвиватися лише через чоловіка [4, с. 325]. Але разом з цим Отто Вейнігер підкреслює, що жінки все ж таки люди і до них необхідно ставитись, як до людей, вони, як і чоловіки, мають однакові права, але це не означає, що їм необхідно відкрити шлях до політичної могутності [4, с. 375].

Видатний російський мислитель Н.А.Бердяєв у своїх роздумах про стать акцентує увагу на тому, що “статеву полярність є основний закон життя і, можливо, основа світу”. Він вважає, що емансипаційний рух має право на існування, хоча б тому, що він, як і будь-який інший рух, може звільнити людей від рабства: “Нехай жінка буде економічно незалежною від чоловіка, нехай буде їй даний вільний доступ до всіх благ культури, нехай особисте начало в жінці повстане проти рабства родини, нехай права жінки будуть нічим не обмежені...” [3, с. 50]. Але разом з цим Бердяєв підкреслює й негативний бік цього руху, вбачаючи в ньому руйнівну силу кохання та жіночності. Аналізуючи боротьбу жінок за свої права, він зауважує, що замість того, щоб користуватися тими прекрасними якостями, які є в жінок “... бути прекрасною, викликати до себе захоплення, бути предметом кохання...”, жінка намагається проявляти суто чоловічі якості: “...вона втрачає чарівливість, грубіє, заражається вульгарністю” [3, с. 53].

На його думку, жінка не в змозі створити щось унікальне в чоловічій сфері, а все те, що вона робить чоловічого, є лише посередньою діяльністю і не може претендувати на щось більше. А всі ці приклади історичних постатей жінок, які дійсно досягли успіхів в своїй справі, пояснюються тим, що кількість жінок, які досягнули успіху у чоловічих речах, невелика, і тому на них звертають увагу і виділяють з загальної маси. Бердяєв пише: “Соф'я Ковалевська була

непоганим математиком, як середній непоганий математик чоловік; але вона жінка, і тому всі дивуються її математичному таланту: від жінки нічого подібного не можна чекати. Але ж жінка не нижче чоловіка, вона, по меншій мірі, рівна йому, а то й вище його, покликання жінки велике, але в жіночому, жіночому, не в чоловічому” [3, с. 52].

Серйозну роль в боротьбі за досягнення рівноправ'я зіграли праці видатних вчених феміністичного спрямування середини та другої половини двадцятого століття – Сімона де Бовуар та Бетті Фрідан.

Сімона де Бовуар в своїй праці “Друга стаття” продемонструвала тотальну відчуженість жіночого існування як повсякчасного існування в ролі “іншої”, не самодостатньої, підлеглої, вона підсумувала цілий етап у розвитку феміністичної ідеології [13, с. 5]. Також вона зауважує, що стереотипи жіночого виховання суперечать вимогам сучасного суспільства, а орієнтація на досягнення успіхів, на кар’єру вимагає від жінки самостійності, компетентності, наполегливості, вміння ризикувати, натомість традиційне виховання, яке ще на сьогоднішній день має ряд прихильників, нав’язує жінці зовсім протилежні якості [13, с. 14].

Бетті Фрідан у своїй книзі “Загадка жіночності” аналізує душевний стан жінок, все життя яких зводиться до сімейних обов’язків, та підкреслює наявність дисгармонії в сімейних стосунках та кризу особистості, яка виникає у ніби благополучних західних домогосподарок. Вона вважає, що нереалізована в професійній сфері жінка, яка повністю присвячує себе родині, має низку проблем, пов’язаних з почуттям спустошеності. Багато з цих жінок можуть відчувати почуття безвихіддя та розчарування, вони перестають звертати увагу на явища, які відбуваються в світі, хоча можливість розуміти і цікавитися ними дала їм освіта [14, с. 101].

В своїй роботі “Психологія жінки”, яка вийшла в 1911 році, Г.Гейманс зазначає, що останнім часом психологія жінок більше, ніж раніше, привертає до себе увагу широких кругів, це пояснюється тим, що вона поставлена в тісний зв’язок з відомими практичними питаннями, типу доступності для жінок вищої освіти, виборчого права жінок, права жінок на зайняття посад по державній та суспільній службі. І, дійсно, для вирішення цих практичних питань необхідно володіти гарно обґрунтованими знаннями в області жіночої психології, тому що вирішення питання про те, що повинна робити в житті жінка, залежить перш за все від того, що вона собою являє” [5, с. 4].

Висновки. Аналізуючи вищенаведене, ми можемо зробити висновок, що існують досить різні погляди вчених на місце жінки в

житті людства. У поглядах видатних філософів положення жінки варіювало від нижчого та недостойного, до найвищого та непереможного. Жінка виступала і в ролі істоти недостойної навіть порівняння з чоловіком та істоти творчої і соціально активної, яка під впливом певних обставин здатна проявити свої здібності. Проміжною позицією серед цих двох крайностей були погляди вчених, які підкреслювали присутність в жінок великої кількості надзвичайно привабливих якостей та наявність в деяких із них таланту і навіть геніальності, але реалізація всього цього можлива лише жіночим шляхом і ні в якому разі не через боротьбу з чоловіком.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Политика // Сочинения в четырех томах. – Том 4. – М.: Мысль, 1983. – 830 с.
2. Бендас Т.В. Гендерная психология: Учебное пособие. – СПб: Питер, 2008. – 431 с.
3. Бердяев Н.А. Эрос и личность: Философия пола и любви. – СПб.: Издательский Дом “Азбука классика”, 2007. – 224 с.
4. Вейнинггер О. Пол и характер. – М.: ТЕРРА, 1992. – 480 с.
5. Г.Гейманс. Психология женщины. – СПб.: Издательство О.Богдановой, 1911 г. – 246 с.
6. Кант Иммануил. Ответ на вопрос: что такое Просвещение? // Сочинения в шести томах. – Том 6. – М.: Мысль, 1966. – 743 с.
7. Ницше Ф. Веселая наука. Соч.: В 2-х томах. – Т. 1. – М.: Мысль, 1990.
8. Ницше Ф. Так говорил Заратустра. – СПб.: Издательский дом “Азбука-классика”, 2006. – 336 с.
9. Петрова Р.Г. Гендерология и феминология: Учебное пособие. – 5-е изд., перераб и доп. – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашков и К”, 2009. – 272 с.
10. Платон. Государство // Сочинения в четырех томах. – Том. 3. – М.: Мысль, 1994. – 654 с.
11. Платон. Пир // Сочинения в четырех томах. – Том 2. – М.: Мысль, 1993. – 528 с.
12. Руссо Жан-Жак. Эмиль, или О воспитании // Избранные сочинения. – Том 1. – М.: Государственное издательство художественной литературы, 1961. – 850 с.
13. Сімона де Бовуар. Друга стаття: В 2 т. – Том 1. – К.: Основи, 1994. – 390 с.
14. Фридан Б. Загадка женственности. – М.: Издательская группа “Прогресс”, “Литера”, 1993. – 496 с.

15. Шлегель Фридрих. К Доротее // Эстетика. Философия. Критика. В двух томах. – Том 1. – М.: Искусство, 1983.
16. Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости. – СПб.: Издательский Дом “Азбука-классика”, 2007. – 256 с.

In this article an analysis of gender problems is given in its philosophical-historical context. It is a scientific-theoretical analysis of the difficulty of determining the role of women and how it is carried out in public life.

Certain psychological features of the social role of women in different historical periods and how they developed in society are discussed.

Key words: self-realization, gender, social roles, feminism.

Отримано: 20.03.2010

УДК 159.922.73

Г.Ф.Гончаровська

Соціально-психологічні чинники становлення самооцінки дитини дошкільного віку

У статті аналізуються соціально-психологічні чинники становлення самооцінки дитини дошкільного віку та виокремлення на цій основі психолого-педагогічних рекомендацій щодо її розвитку.

Ключові слова: самооцінка, особистість, педагогічна оцінка, умови розвитку, види діяльності

В статье анализируются социально-психологические факторы становления самооценки ребенка дошкольного возраста и выделения на этом основании психолого-педагогических рекомендаций относительно ее развития.

Ключевые слова: самооценка, личность, педагогическая оценка, условия развития, виды деятельности

Постановка проблеми. У психологічній науці акцентується увага на тому, що становлення особистості здійснюється не в умовах пристосування людського індивіда до вимог оточуючого середовища, а в умовах її постійної творчої активності, спрямованої на перебудову і середовища, і самої себе.

Актуальність даної теми обумовлена тим, що саме в дошкільному віці дитина оволодіває новими, достатньо складними видами діяльності (гра, продуктивні види діяльності), вступає в нові форми спілкування з дорослими (позаситуативно-пізнавальне, позаситуативно-особистісне). На вищу сходинку піднімаються її відносини з оточуючими людьми. Даний період, на думку багатьох психологів, є успішним для формування механізмів становлення самооцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічні дослідження психологів свідчать про те, що для дітей дошкільного віку великого значення набуває розвиток самосвідомості, тобто усвідомлення себе самої як суб'єкта, що виявляється в усвідомленості своєї зовнішньої поведінки, психічних процесів, різних інтелектуальних та емоційних станів, деяких моральних якостей своєї особистості.

О.Л.Кононко вказує на такі умови розвитку самооцінки дитини дошкільного віку [6, с. 75].

1. Сімейне та суспільне виховання відповідають індивідуальним особливостям дитини.

2. Сама дитина активно розкриває свої потенційні можливості.

3. Проходження дитини по наступних вікових етапах буде включати і доповнювати те, що було на попередніх.

4. Реалізованими повинні бути ті можливості дитини, які найбільше актуальні та істотні для особистості, що розвивається.

5. Дитина має навчитися усвідомлювати та приймати ті вимоги, які йдуть із зовнішнього середовища і спрямовані на її розвиток.

Розробка сучасних методик в системі дошкільного виховання ґрунтується на моделях гуманістичної психології попередніх етапів розвитку суспільства. К.Л.Крутії пропонує альтернативну освітню модель організації діяльності дошкільнят, яка базується на особистісно-орієнтованому підході до навчання та виховання дітей [8]. Автор намагається виділити ідеї даного підходу і вбачає критерії ефективної роботи з дошкільнятами у:

- ствердженні гідності дитини;
- заміні жорсткої дисципліни особистісним співробітництвом;
- гармонізації “хочу” і “можу” з “хочу” і “треба”;
- стимулюванні позитивних інтелектуальних почуттів;
- залученні дітей до самоаналізу способів діяльності, стимулювання самооцінки;
- самопізнанні і самовихованні в різних видах дитячої діяльності.

Ю.А.Аркін підкреслює необхідність підтримки, заохочення дитини до прагнення діяти самостійно, допомагати, з довір'ям